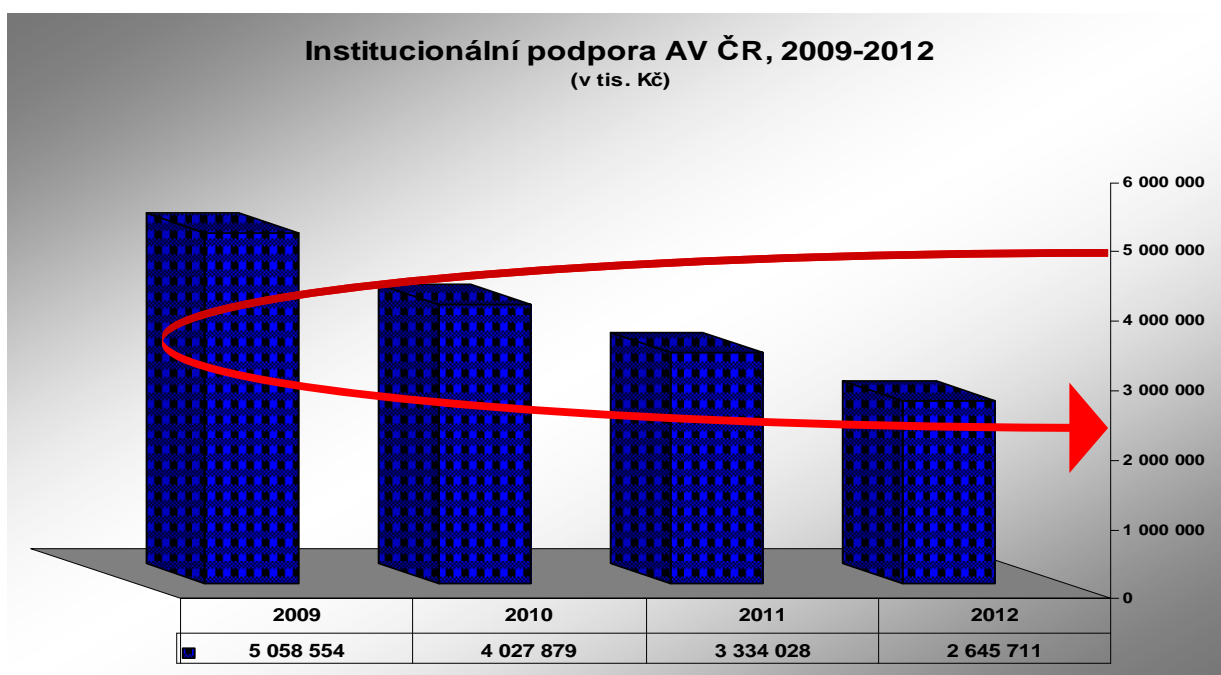

Vážené členky a členové Akademického sněmu, vážení hosté, dámy a pánové,

dnešní zasedání Akademického sněmu má zcela mimořádný charakter – jde o první mimořádné zasedání Akademického sněmu v dosavadní historii Akademie věd České republiky. Hlavním a jediným důvodem pro jeho svolání je reakce řady z Vás na současnou situaci v oblasti výzkumu a vývoje v tomto státě. Jak jistě všichni víte, Rada pro výzkum a vývoj předložila vládě ČR návrh výdajů státního rozpočtu na VaV pro r. 2010, s výhledem na léta 2011 a 2012. Návrh institucionální podpory AV ČR v tomto rozpočtu předpokládá pro rok 2010 skokové snížení institucionálních výdajů o 1,03 mld. Kč, tj. o více než 20 %, a v průběhu příštích tří let téměř na polovinu oproti roku 2009!

Zdroj: RVV

Navrhovaný pokles v r. 2010 a zejména podobný vývoj v dalších letech by nevyhnutelně znamenal zánik soustavy pracovišť AV ČR v její současné podobě. To vše v situaci, kdy podle prohlášení vlády celkové výdaje státního rozpočtu ČR na VaV klesat nebudou!

Vážené členky a členové Akademického sněmu, vážení hosté, jak mnozí už jistě víte, vláda na svém včerejším jednání tento pro AV ČR likvidační návrh rozpočtu schválila! Schválila ho navzdory protestům řady uznávaných vědeckých institucí i respektovaných osobností z oblasti výzkumu a vývoje. Vláda schválila tento rozpočet, aniž by mi jako předsedovi AV ČR dala jakoukoliv možnost obhájit stanovisko AV ČR na včerejším jednání vlády.

Dámy a pánové, říkám se vsí vážností, že v tuto chvíli zdaleka nejde jen o AV ČR. Naprosto pokřivená interpretace Reformy výzkumu a vývoje Radou pro výzkum a vývoj, stejně jako jí prosazovaný způsob sestavování rozpočtu na VaV bude

znamenat během krátké doby likvidaci nejen AV ČR, ale následně i kvalitního výzkumu v dalších institucích, tedy zcela jistě i na vysokých školách. Dovolte mi, abych po této aktuální vsuvce pokračoval ve svém připraveném projevu – nemám důvod na něm cokoliv měnit.

Jako někdejší stipendista Humboldtovy nadace bych zde rád připomenul jednu zásadní myšlenku Alexandera von Humboldta, podle níž je nezbytné, aby existovala „rozmanitost situací“ pro to, aby se to lidské obohatilo, zkonsolidovalo a zdokonalilo. Věda jako taková a především základní výzkum pomáhá svými výsledky tyto rozmanité okolnosti našich životů spoluvytvářet a rozšiřovat a podporuje růst lidského poznání v různorodé paletě pěstovaných vědních oborů. Selže-li řešení jedné situace, zůstávají otevřeny ostatní možnosti. V tom spočívá jeden z hlavních přínosů vědy a vědecké komunity pro společnost, její svobodný rozvoj, a v tomto smyslu je také nutné vnímat tradiční evropskou pluralitu jako základní pozitivní hodnotu. Je velmi krátkozraké vsadit vše na jedinou kartu, na jedinou identickou situaci nebo na jediný numerický parametr, a zřít se tak diverzity ekonomických zdrojů a institucionálních základů nezbytných pro provoz a rozvoj vědy a výzkumu jako předpokladu pro svobodu intelektuálního pohybu, s jejímž omezováním mělo smutnou zkušenost několik generací občanů této republiky v době předlistopadové.

Toto jasné a univerzálně platné východisko tvoří základ mé argumentace směrem k těm, kteří si zahrávají na jedné straně s myšlenkou institucionální nivelizace vědy a výzkumu pod jednou unifikovanou střešou – ať již univerzitní nebo neuniverzitní, vystavěnou na centralizovaném systému financování, a na druhé straně s představou, že pro ostatní badatele postačuje „zdravý vzduch“, na němž se mohou věnovat grantovým aktivitám a příležitostně hledat jiné, třeba méně sofistikované pracovní uplatnění. Je tomu právě naopak – je třeba posilovat základy znalostní ekonomiky, prohlubovat synergii mezi výzkumem univerzitním a neuniverzitním, mezi výzkumem základním a aplikovaným, mezi vědou a technologiemi. Mimochodem stírání hranic mezi těmito tradičními kategoriemi rovněž přispívá k diverzitě vědecké práce a je tím, co podporuje Humboldtem zdůrazňovanou „rozmanitost situací“.

Jsem přesvědčen, že v tomto směru sehrávala a sehrává v našem prostředí jen stěží nahraditelnou roli právě Akademie věd, a to zejména díky svému značně nezávislému a samosprávnému postavení – ústavy Akademie nejsou podřízeny žádnému ministerstvu, mají právní samostatnost, netrpí byrokracií „shora“, mají velmi pružný kontakt s vedením Akademie věd. Určitě zcela zásadním pozitivním aspektem pro rozvoj badatelské práce je také skutečnost, že lidé ve vedení Akademie věd (členové Akademické a Vědecké rady) jsou voleni z řad vědeckých pracovníků Akademickým sněmem. Jejich postavení má tedy díky tomuto demokratickému principu a širokému konsensu jasnou legitimitu, politickou nezávislost a s nimi spojenou nezpochybnitelnou odpovědnost za správu veřejných výzkumných institucí, což je třeba zdůraznit zejména ve srovnání s fungováním vládních ministerstev.

Hovořím-li o neuniverzitním výzkumu, rád bych připomenul, že v Evropě má tento výzkum velmi významné zastoupení, a to nejen v bývalých zemích sovětského bloku.

Například v sousedním Německu je celá řada neuniverzitních výzkumných institucí, jmenovitě Max-Planck-Gesellschaft (financovaná z 85 % z veřejných zdrojů), Helmholtz-Gemeinschaft (70 % z veřejných zdrojů), Leibniz-Gemeinschaft, Fraunhofer-Gesellschaft, obdobná situace je například ve Francii, v Itálii nebo ve Španělsku. Dokonce i v tak často zmiňovaných Spojených státech existuje celá řada národních výzkumných laboratoří, které zaměstnávají velký počet lidí, a jsou to instituce zcela nezávislé na univerzitách; čili neuniverzitní výzkum ve vyspělých zemích existuje, vzkvétá a přináší vynikající výsledky.

	Počet ústavů	Rozpočet (v mil. EUR)	Počet zaměstnanců	z toho: výzkumníci
Max-Planck-Gesellschaft	76	1 053	12 389	4 716
Helmholtz-Gemeinschaft	15	2 800	27 962	8 763
Leibniz-Gemeinschaft	84	1 194	13 930	6 347
Fraunhofer-Gesellschaft	58	1 320	13 600	-
Celkem	233	6 367	67 881	19 826

Zdroj: Výroční zprávy jednotlivých ústavů

V uvedeném kontextu proto považuji za velmi nezodpovědné jednání některých členů Rady pro výzkum a vývoj, kteří na základě buď nekorektních podkladů, nebo ryze formálních zdůvodnění hlasovali pro zmíněný návrh rozpočtu a výrazně tím poškodili Akademii věd – jednu z nejvýkonnějších složek systému VaV v ČR. Rád bych zdůraznil, že tento krok RVV nemá žádnou oporu v programových dokumentech vlád předchozích ani vlády současné. Omezování prostředků na vědu ani likvidace vědeckých pracovišť či dokonce destabilizace systému VaV totiž ve vládních prioritách samozřejmě nefigurují. Ve skutečnosti je tomu přesně naopak. Postup těch členů RVV, kteří zneužívají současné ekonomické situace k ospravedlnění návrhu na likvidaci značné části pracovišť AV, je naprosto nepřijatelný a mě velmi překvapuje vehemence, s jakou představitelé RVV tento krok obhajují. Co je však ještě závažnější, vážené kolegyně a kolegové, je alarmující skutečnost, že v demokratickém právním státě, jakým Česká republika bezpochyby je, se zatím nepodařilo iniciovat mechanismy, které by takovému svévolnému, nelegitimnímu a prokazatelně nekompetentnímu jednání úzké skupiny lidí dokázaly zabránit a účinně je postihnout.

Na tomto místě bych chtěl zdůraznit, že Akademie věd si je plně vědoma nelehké rozpočtové situace, v níž se naše země nachází, a oceňuje stanovisko vlády ČR, která pokládá vědu, výzkum a vývoj za jednu ze svých hlavních priorit. Zástupci Akademie věd byli proto připraveni akceptovat zdůvodněné snížení institucionálních výdajů rozpočtové kapitoly Akademie. Za rozumné snížení institucionálních výdajů však nelze v žádném případě považovat skokovou redukci o více než 1 miliardu v r. 2010 oproti roku 2009 a další razantní pokles až na pouhou polovinu v roce 2012. Taková meziroční změna představuje šok, který nelze řešit pouhou reorganizací, úspornými nebo racionalizačními opatřeními. Připomínám znovu, že k této skokové změně dochází v situaci, kdy podle prohlášení vlády celkové výdaje státního

rozpočtu ČR na VaVal klesat nebudou. Navrhované snížení rozpočtu Akademie věd by tak vedlo ze střednědobého hlediska k drastickému omezení její činnosti a k zániku řady vědeckých ústavů a to se všemi negativními společensko-ekonomickými důsledky.

Dámy a pánové, chceme-li se touto situací vážně zabývat, musíme se pokusit nalézt odpovědi na následující otázky. **Za prvé**, jak mohlo k této situaci dojít? **Za druhé**, kdo je odpovědný za tento stav? A **za třetí**, zda existuje nějaké řešení této situace?

Jak mohlo k této situaci dojít?

Abychom pochopili podstatu problému, musíme se vrátit do nedávné historie, která začíná u přípravy „Reformy systému VaVal v České republice“. V té době (kolem r. 2005) se podařilo dosáhnout shody na nutnosti reformovat systém VaV v ČR. Hlavní důvody pro Reformu byly později formulovány následovně:

- Nedostatečnost a roztržitost veřejné podpory VaV
- Nízký přínos výzkumu, vývoje a inovací pro ekonomiku a společnost
- Nedostatečné propojení výzkumu, vzdělávání a inovací
- Nízký počet kvalitních výzkumných pracovníků
- Podpora průměrnosti na úkor excelence
- Nevyhovující metodika hodnocení výsledků VaV
- Absence evropských výzkumných infrastruktur
- Nedostatečný podíl absolventů VŠ technických a přírodovědných oborů

Jako člověk, který se už nějakou dobu pohybuje v oblasti managementu výzkumu, bych zde rád připomenul tehdy často a důrazně opakované výroky některých členů RVV, totiž, že jedním z hlavních důvodů pro urychlení reformy VaVal je skutečnost, že z kapitoly na VaV jsou miliardy korun, mluvilo se o 5 až 6 miliardách ročně, investovány do oblasti aplikovaného výzkumu bez jakéhokoliv výsledku. Stejným dechem bylo řečeno, že tyto úniky peněz do černých děr se netýkají ústavů AV ani vysokých škol. Možná právě proto převládlo v akademické vědecké obci jako celku přesvědčení, že pokud se podařilo identifikovat a pojmenovat hlavní nedostatky systému VaV, pak další vývoj bude pouze otázkou jejich správného uchopení a načasování legislativně-technického procesu. S výhodou zpětného pohledu však musím nyní konstatovat, že jsme podcenili tlak ducha doby, kterým je banalizace světa a neúměrné zjednodušování podstaty problémů. Rád bych na tomto místě vyzval představitele RVV, aby akademické obci i zde přítomným zástupcům médií vysvětlili, jakým způsobem se podařilo ucpat ony černé díry a proč v návrhu rozpočtu dochází k dalším výrazným přesunům financí směrem od kvalitního základního výzkumu do soukromé sféry. Za tyto nedomyšlené, nebo možná velmi dobře promyšlené přesuny má zaplatit zejména AV ČR, ale také vysoké školy.

Ale zpět k Reformě: na základě identifikovaných nedostatků byly stanoveny hlavní cíle Reformy, jejichž splněním mělo dojít k omezení nekvalitního výzkumu a nasměrování peněz tam, kde se kvalitní výzkum provádí. Šlo o tyto cíle:

- Zjednodušit podporu výzkumu a vývoje - instituce podporovat podle výsledků, týmy projektově
- Výrazně snížit počet 22 rozpočtových kapitol, snížit administrativní zátěž
- Podpořit excelenci ve výzkumu, zvýhodňovat ji a zajistit využití jejích výsledků pro inovace
- Podmítnit programovou podporu VaVal spoluprací veřejného výzkumu s uživateli výsledků VaVal, založenou na podílovém financování z veřejných a soukromých zdrojů
- Zavést pružnější organizační struktury veřejného výzkumu
- Zajistit odborníky pro výzkum, vývoj a inovace
- Intenzivně zapojit ČR do mezinárodní spolupráce ve VaVal

Reforma se postupně realizovala dle následujícího harmonogramu:

- Schválení návrhu reformy na 230. zasedání RVV (8.2.2008)
- Projednání návrhu reformy vládou (26.3.2008)
- Promítnutí reformy do návrhu výdajů SR na VaV pro rok 2009 (květen 2008)
- Promítnutí reformy do prováděcích dokumentů OP VaVpl (červen 2008)
- Promítnutí reformy do návrhu novely z. 130/2002 Sb. a jeho prováděcích předpisů (červen 2008)
- Promítnutí reformy do změn ve státní správě, nevyžadujících změny právních předpisů (prosinec 2008)
- Nabytí účinnosti novely zákona 130/2002 Sb. (1.7.2009)

Všichni se asi shodneme v tom, že s uvedenými cíli Reformy bylo možno souhlasit a že i reformní úsilí jako takové přineslo některé pozitivní impulsy. Reforma výzkumu, vývoje a inovací nicméně v žádném svém stádiu nevytvářela žádoucí vizi systému vědeckých institucí a jejich vzájemných vazeb. Vědecká obec v AV ČR se proto s Reformou ztotožnila až po delší věcné diskusi, a s vědomím naléhavosti řešit uvedené základní cíle Reformu nakonec podpořila. Diskuse nám přinejmenším umožnila pojmenovat hlavní nedostatky systému VaV v ČR, identifikovat rizika dalšího vývoje a vyjasnit mnoho naléhavých a aktuálních problémů české vědy. V rozporu s deklarovanými cíli Reformy však došlo při jejich legislativním zakotvení a zejména při praktické realizaci k deformacím, které nejen změnily smysl Reformy, ale zásadně podlamují pozitivní trendy vývoje vědy a výzkumu v ČR.

Tyto deformace lze shrnout do tří hlavních bodů:

- Pro vyjádření úspěšnosti institucí VaV podle dosažených výsledků byla použita neověřená a v principech špatná metodika
- Metodika nesystémově směšuje výstupy základního a aplikovaného výzkumu
- Hodnocení VaV bylo pojato jako pouhý nástroj a prostředek pro rozdělování finančních prostředků mezi poskytovatele, přičemž jeho původní smysl – stimulovat kvalitu a excelenci – byl zcela marginalizován

Důsledkem těchto deformací je alarmující skutečnost, že ze státního rozpočtu se penězi na vědu podporuje kvantita a průměrnost na úkor kvality a excelence.

Dámy a pánové, není cílem tohoto mimořádného zasedání sněmu detailně řešit nedostatky metodiky hodnocení – probíhající diskuse ve vědecké obci na toto téma dostatečně prokazuje, že metodika má řadu zásadních nedostatků. Rád bych zde připomněl jen to nejdůležitější:

- Metodika:
 - není v souladu se základními cíli Reformy
 - nepodporuje excelenci ani ve výzkumu, ani ve vývoji, ani v inovacích
 - nadřazuje kvantitu kvalitě
 - mění nežádoucím způsobem motivaci účastníků
 - staví bariéry mezi jednotlivé instituce VaV v ČR a tím dále prohlubuje propast mezi výzkumem a vzděláním
 - působí proti mezinárodní spolupráci

Pokud jde o aplikaci metodiky hodnocení, musím se zde důrazně ohradit proti prokazatelně nepravdivým tvrzením některých členů RVV o tom, že AV ČR začala účelově protestovat proti aplikaci metodiky až počátkem tohoto roku. Můžeme doložit, že Akademie věd již v roce 2004, tedy před pěti lety, oficiálně a písemně vyjádřila názor, že na základě navrhovaného mechanismu (převést výsledky hodnocení na body a body na peníze) nelze rozdělovat institucionální prostředky na jednotlivé instituce. V následujících letech jsme vedle dílčího připomínkování, jež mělo odstranit z metodiky hodnocení ty nejvíce deformující aspekty, vždy konzistentně trvali na svých hlavních výhradách a poukazovali na možné negativní důsledky takového mechanického a čistě byrokratického postupu. O vytrvalosti našeho úsilí a o svévoli vládních úředníků svědčí skutečnost, že na závažné systémové chyby metodiky hodnocení upozorňovali již tři po sobě následující předsedové Akademie věd. V této souvislosti bych rád zdůraznil, že v připomínkovém řízení k poslední verzi metodiky hodnocení pro rok 2009 byly její základní principy oficiálně odmítnuty rovněž Českou konferencí rektorů a zásadně kritizovány Radou vysokých škol, a to ze stejných důvodů, na něž dlouhodobě upozorňuje i Akademie věd.

Některé důsledky aplikace metodiky hodnocení pro oblast vývoje a inovací ilustruje následující srovnání:

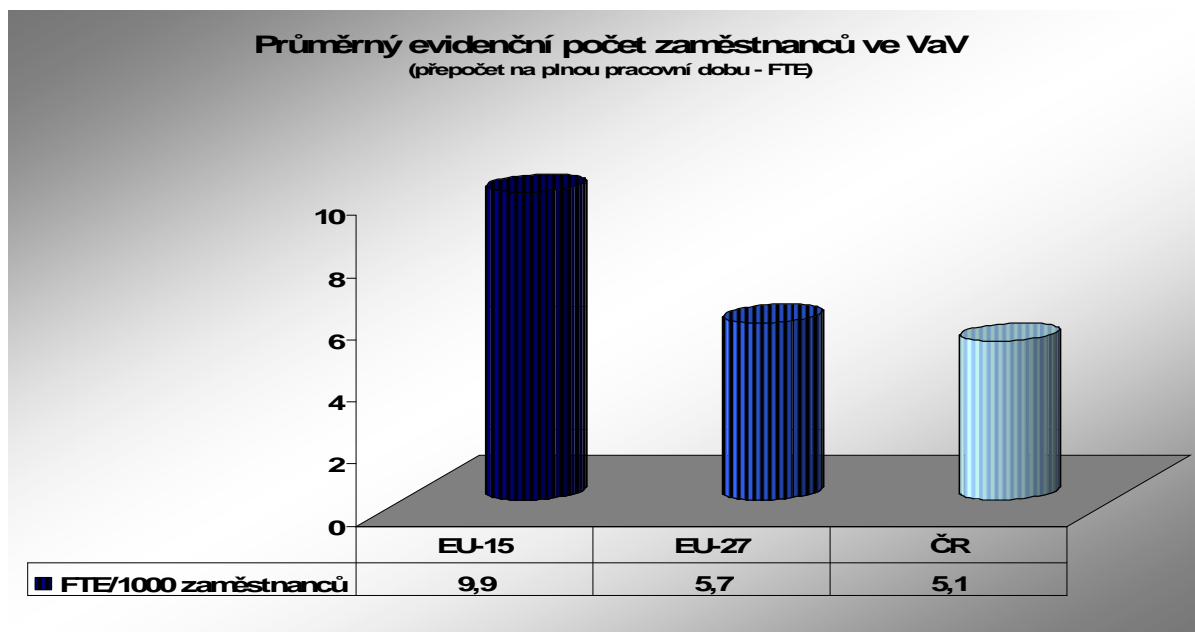
Změny v poměru přisouzených bodů (a tedy i peněz) v období 2007/2003			
<i>Příjemce</i>	<i>Patent</i>	<i>Technologie</i>	<i>Užitný vzor</i>
(body:	25»40/200/500	25»100	25»40)

AV	1,1	0,6	3
VVŠ	2,3	1,4	27
Firmy	10	1,1	10
SPO	0,7	0,8	8

Všimněte si prosím zanedbatelného nárůstu bodů v oblasti technologií, jakkoliv právě tato oblast je klíčová pro další rozvoj výrobní sféry. Ani počet patentů nerostl nijak závratně, zato kategorie relativně vysoce bodově hodnocených, špatně ověřitelných a z hlediska přínosu velmi sporných výsledků, tedy počet prototypů, uplatněných metodik, funkčních vzorů a autorizovaných software, vzrostl neuvěřitelně.

Nežádoucím výsledkem reformního úsilí v oblasti VaVal je tedy skutečnost, že pod tlakem Reformy se nevyplatí ani provádět kvalitní základní výzkum, ani v rámci aplikovaného výzkumu navrhovat nové technologie. Navíc, ve svých důsledcích působí metodika proti žádoucí spolupráci mezi jednotlivými institucemi VaVal v ČR. V důsledku zcela mechanického postupu, který při přípravě návrhu rozpočtu pro oblast VaVal převládl, a který nebere v úvahu takové klíčové parametry, jako jsou rozdílný způsob financování jednotlivých typů výzkumných institucí nebo různá ekonomická náročnost jednotlivých oborů a typů výzkumu, dochází k tomu, že návrh rozpočtu, v rozporu s hlavním cílem Reformy, nejvýrazněji omezuje financování právě Akademie věd, přestože podle řady ukazatelů je soustava jejích pracovišť nejkvalitnější a nejvýkonnější složkou VaVal v ČR. Pracoviště Akademie věd nedominují výzkumu a vývoji v našem prostředí svým rozsahem, ale výkonem a kvalitou. Zároveň je třeba říci, že spolu s VŠ tvoří naprostou většinu veškerých výsledků v této oblasti.

Zde musím nicméně upozornit na odlišný způsob financování Akademie věd a veřejných vysokých škol. Na rozdíl od VŠ jsou náklady na činnost Akademie věd doposud hrazeny pouze z prostředků na výzkum a vývoj. Nejde přitom jen o činnost AV ČR (jako organizační složky státu), ale také a především o zajištění základního provozu všech pracovišť Akademie, jejich infrastruktury, která je přitom velmi často využívána širší vědeckou komunitou daných oborů, ať již působí na VŠ nebo jinde. Z hlediska konstrukce státního rozpočtu by proto bylo žádoucí navýšit tuto položku tak, aby respektovala skutečné provozní náklady Akademie a jejích pracovišť. Jinak se dopady každého krácení rozpočtu AV na úrovni institucionálního financování budou vždy promítat do personální oblasti, přičemž již nyní je Česká republika s 5,1 FTE pracovníka/1000 zaměstnanců pod průměrem EU-27 (5,7 FTE pracovníka/1000 zaměstnanců) a hluboko pod průměrem EU-15 (9,9 FTE pracovníka/1000 zaměstnanců).

Zdroj: ČSÚ, Eurostat

Pokud hovořím o financování AV, musím zdůraznit skutečnost, že Akademie věd dotuje významnou částí svého rozpočtu i náklady na studenty doktorských studijních programů: např. v roce 2007 bylo na pracovištích AV ČR školeny 2154 doktorandů, aniž by tato činnost byla systémově finančně zajištěna. Na pracoviště Akademie věd nejsou převáděny normativy na studenta ani prostředky na podporu specifického výzkumu. Toto lze vyčíslit částkou cca 150 mil Kč (při průměrných nákladech na studenta ve výši cca 70 tisíc Kč)¹. Vzhledem k přímému zapojení doktorandů do výzkumných programů ústavů Akademie věd jsou studenti doktorských studijních programů současně i zaměstnanci jejich pracovišť. Náklady s tím spojené (mzdy a další provozní prostředky) lze odhadnout na dalších zhruba 300 mil Kč ročně (jde o odhad podle normativů MŠMT), přičemž významná část takto vytvořených výsledků je současně vykazována vysokými školami. V neposlední řadě je třeba připomenout, že zaměstnanci Akademie věd zajišťují a garantují rovněž množství studijních programů VŠ. Také náklady na tuto činnost, včetně její přípravy, jdou převážně k tíži rozpočtu AV. Neuvádím tyto údaje proto, abych žádal přesun prostředků od vysokých škol k pracovištím AV, ale proto, abychom si uvědomili, co všechno se skrývá za daty, na jejichž základě se někteří snaží vyvolat dojem o neefektivnosti pracovišť AV ČR.

Je smutným důsledkem nesprávné realizace Reformy, že naprosto samozřejmá spolupráce ústavů Akademie věd a vysokých škol, jejímž dokladem je mj. více než 50 společných pracovišť, je dnes zastiňována zvenčí podněcovaným soupeřením o finanční zdroje v řádu procent. Přitom je ale z návrhu výdajů na výzkum a vývoj a inovace na rok 2010 s výhledem na léta 2011 a 2012 schváleného RVV zřejmé, že podstatná část institucionálních prostředků o které přichází AV ČR, nejde ve prospěch VŠ, ale dochází k transferu finančních zdrojů mimo obě nejvýkonnější složky VaVal, směrem k tomu, co je označováno za aplikovaný výzkum, přičemž takto alokované zdroje budou dostupné za postupně se zhoršujících podmínek. V této souvislosti bych rád zdůraznil, že na rozdíl od jiných subjektů podílejících se na VaV, pracoviště Akademie věd bez přiměřeného institucionálního financování z prostředků určených na výzkum a vývoj a inovace zaniknou i s jejich systematicky budovanou infrastrukturou. Zmíněný vývoj proto zcela znemožňuje rovnou soutěž o

¹ Výroční zpráva o činnosti ČKR za rok 2008

úcelové prostředky, tak často proklamovanou RVV.

V souvislosti s občasnými názory na efektivitu AV při využívání institucionálních prostředků lze uvést několik údajů: počet zaměstnanců Akademie věd placených z institucionálních zdrojů se od r. 2001 nezvýšil. Pracoviště AV ČR pokrývají z institucionálních prostředků pouze 53 % svých výdajů, 23 % hradí z mimorozpočtových prostředků – v r. 2008 to představovalo cca 2 mld. Kč. Neznám žádnou jinou instituci v tomto státě, která se zabývá základním výzkumem a je takto úspěšná při získávání dalších zdrojů mimo státní rozpočet. Je nicméně jasné, že bez institucionální základny nebudou pracoviště AV ČR v budoucnu schopna získávat ani onu čtvrtinu prostředků pocházejících z mimorozpočtových zdrojů, ani další zdroje z účelového financování a deficit rozpočtu Akademie věd se tím bude dále prohlubovat a prudce se tak roztočí likvidační spirála.

Navrhovaný drastický pokles financování Akademie věd z institucionálních zdrojů a zejména podobný vývoj v dalších letech by nevyhnutelně znamenaly zánik soustavy pracovišť AV ČR s těmito důsledky:

- likvidace jedné z nejvýkonnějších složek systému VaV v ČR
- podstatné snížení již tak velmi nízkého počtu pracovníků VaVal (ve srovnání s průměrem EU-15 téměř polovičním) spojené s masivním odchodem výzkumných pracovníků do zahraničí nebo mimo oblast VaVal
- znehodnocení dosavadních investic do lidského a materiálního potenciálu AV ČR, a to v řádu desítek miliard korun
- destabilizace systému VaVal v České republice a zásadní snížení výkonu českého výzkumu, které se v delším časovém horizontu nutně promítne i do vývoje konkurenceschopnosti České republiky
- ukončení mnoha projektů domácí a mezinárodní spolupráce ve výzkumu
- poškození reputace české vědy i České republiky v mezinárodním kontextu
- ohrožení důvěry veřejnosti ve vědu a vědecké instituce, na níž spočívá tradice evropské racionality
- přerušování kontinuity mnoha desetiletí vědeckého bádání a jeho infrastruktury

Dovolím si zmínit několik namátkou vybraných významných vědeckých infrastruktur nebo velkých projektů, které by tímto vývojem byly ohroženy.

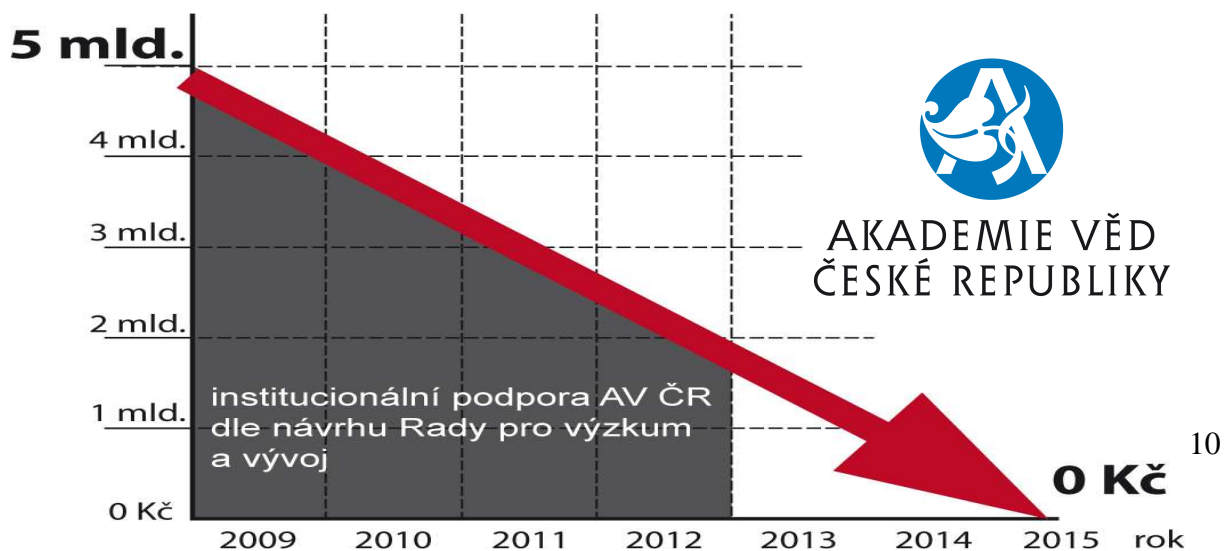
V oblasti věd o neživé přírodě jde například o tokamak COMPASS, který představuje významnou součást mezinárodního výzkumu termojaderné fúze, nebo jeden z největších laserových systémů PALS, který již teď působí jako středisko evropského výzkumu a bez jehož úspěšného provozu by se ČR nemohla vůbec ucházet o projekt ELI (Extreme Light Infrastructure), projekt první velké evropské infrastruktury v nových členských státech EU a ztratila by tuto šanci na mnoho dalších let. Tento laserový systém by měl svými výsledky přispět k evropskému i světovému rozvoji v širokém spektru oborů - od onkologické léčby až po nakládání s jaderným odpadem. Za současné situace by však byla významně negativně ovlivněna nejen spolupráce s lékařskou sférou, která se stále intenzivněji projevuje v objevech zásadních metod lékařské diagnostiky a biodiagnostiky, nových

chirurgických materiálů, ale i úspěšná spolupráce v průmyslové a technologické oblasti - například za projekt Holografie a difrakční optika byla v roce 2008 udělena Česká hlava v kategorii Industrie. Takový vývoj by vedl k radikálnímu omezení dalších možností studia a péče o přírodu a kulturní dědictví.

V oblasti věd o živé přírodě a chemických věd jsme již byli nuceni v důsledku současných rozpočtových problémů zastavit přípravu Středoevropské synchrotronové laboratoře (CESLAB), přestože prokazatelně šlo o jeden z nejlépe připravených projektových záměrů Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace. Navržený rozpočet vážně ohrožuje řadu dalších projektů v teoretickém i experimentálním výzkumu ve vybraných oblastech chemických, biologických, ekologických a lékařských věd. Zmínil bych zde jen několik z oblastí humánní medicíny: například projekt cílené léčby nádorů s využitím polymerních cytostatik, nadějný výzkum léčby neurodegenerativních onemocnění mozku, nebo vývoj další generace protinádorových léků z derivátů rostlinných hormonů. Mohl bych samozřejmě jmenovat řadu dalších výzkumů s vynikajícími výsledky na světové úrovni – žádný z nich by nevznikl bez dlouholetého a soustavného badatelského výzkumu

Konečně, pokud jde o oblast humanitních a společenských věd, lze se oprávněně domnívat, že za takových okolností by nebyly nikdy dokončeny tak rozsáhlé a zásadní projekty, jakými jsou např. *Atlas historických měst České republiky*, nikdy by nevzniklo syntetické dílo *Dějiny českých zemí*, které právě vyšlo v anglické verzi a jehož překlady do řady evropských jazyků se připravují. Navíc by musely být ukončeny práce na připravovaných projektech podobného charakteru, ale především by nebylo možné financovat ani infrastrukturu vědeckých knihoven, časopisů a nakladatelství, které mají staletou tradici a bez nichž práce v těchto oborech není možná. Zatímco jiné (zejména menší) evropské státy intenzivně podporují výzkum národních dějin, jazyka, literatury a kultury a za tímto účelem založily evropskou síť HERA - Humanities in the European Research Area, při nedostatku financí na takové projekty by se Česká republika dostala i v tomto ohledu na hranu vědecké a kulturní marginalizace v evropském prostoru.

Střednědobý výhled institucionální podpory AV ČR dle návrhu Rady pro výzkum a vývoj výmluvně ilustruje následující obrázek:

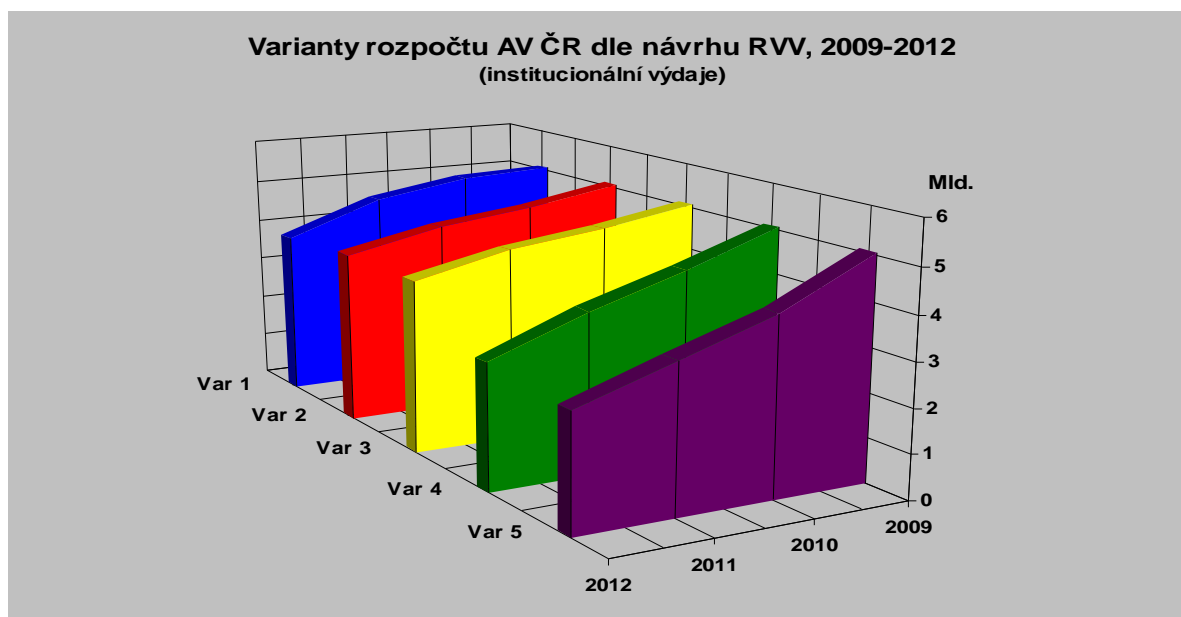

Kdo je odpovědný za tento stav?

První věcí, kterou bych rád v této souvislosti uvedl, je skutečnost, že se stále snažím věřit tomu, že současný problém výrazného omezení činnosti Akademie věd a jejích pracovišť nevznikl v důsledku naplňování přímého politického zadání. Zde si ale musíme uvědomit, že i politika dobrých záměrů se může stát předmětem manipulace, zejména pokud se její praxe opírá o úřednický aparát, jehož zájmem je zejména a především usnadnit si práci. Je nesporné, že přípravy a realizace reformních opatření se zmocnili byrokraté a ve snaze o nalezení co nejjednoduššího nástroje rozdělování finančních prostředků na výzkum podřídili principy hodnocení výzkumu a vývoje právě potřebě této distribuce. Je příznačné, že jejich úsilí směřovalo nikoliv k jádru Reformy – tedy kvalitnímu hodnocení výzkumu, které by jim práci spíše zkomplikovalo, ale k co nejjednodušší formě distribuce peněz. Bez reflexe mezí své odborné kompetence, zato podřízení pohodlnosti a svým partikulárním zájmům a možná i zájmům spřízněných lobbistických skupin, se tito byrokraté vydali cestou popření smyslu Reformy výzkumu a vývoje a inovací.

To však v žádném případě neomlouvá postoj těch členů RVV, kteří Metodiku hodnocení VaV a její vadné výstupy obhajují jako byrokratický nástroj pro rozdělování prostředků, a to přes neustávající protesty Akademie věd, České konference rektorů, Rady vysokých škol a dalších významných představitelů vědecké obce. Přitom je nemyslitelné, aby RVV, již pouze z hlediska své působnosti, ignorovala tak jednoznačný postoj akademické obce. Zde jde nepochybně o selhání RVV – rád bych proto vyzval ty členy Rady, kteří se na prosazení návrhu rozpočtu pro Akademii věd aktivně podíleli, aby veřejně vystoupili, sdělili akademické obci důvody svého jednání, případně je vysvětlili zde na místě, pokud jsou hosty nebo dokonce členy Akademického sněmu. V této souvislosti se nemohu nezmínit o reportáži z červnového zasedání Rady pro výzkum a vývoj, jejímž autorem je prof. Zrzavý, prorektor JČU v Českých Budějovicích, předseda Odborné komise RVV pro vědy živé přírody a člen Komise pro hodnocení výsledků VaV. S jeho reportáží se členové Akademického sněmu mohli seznámit v elektronické diskusi. Dámy a pánové, možná jsem se stal po přečtení tohoto příspěvku prof. Zrzavého v očích některých z Vás naivním člověkem, který stále ještě nepochopil, jak se tvoří politika VaV v tomto státě – tedy přesněji řečeno v RVV. Myslím ale, že uvedený dokument vypovídá především o svém autorovi, vysokém funkcionáři veřejné vysoké školy, jejíž Přírodovědecká fakulta by nemohla bez úzké spolupráce s budějovickými ústavy AV ani vzniknout, natož pak úspěšně existovat. Navíc, ačkoliv to autor tak možná nezamýšlel, jeho reportáž vcelku výstižně ilustruje „koncepčnost“ jednání v RVV o klíčových otázkách budoucnosti VaV v tomto státě.

Zde se dostávám ke **druhé věci**, kterou bych rád zdůraznil – a to, v jaké situaci přichází zmíněný návrh rozpočtu.

Zdroj: RVV

Přichází v době, kdy se česká vláda ve svém programovém prohlášení zavázala, že bude odpovědně hledat cesty k minimalizaci dopadů globální hospodářské krize na českou ekonomiku – součástí vládní politiky by měl být i realistický a podložený rozpočet na rok 2010. V tomto ohledu nelze návrh schválený RVV v žádném případě považovat za rozhodnutí odpovědné a kvalifikované. Právě v době hluboké ekonomické a finanční krize, s níž je spojeno omezování prostředků i pro jiné kapitoly státního rozpočtu, představuje návrh destrukce funkčních institucionálních struktur AV, které zajišťují kvalitní výsledky výzkumu a vývoje, jednoznačný ekonomický a sociální hazard. Soutěž o účelové prostředky, tak často deklarovaná RVV, může být a bude přínosem a zaručí výsledky pro určité oblasti výzkumu a vývoje, ale jen za předpokladu zachování institucionálního zázemí pro kvalitní výzkumné instituce. Tento fakt platí dvojnásob v období ekonomické nestability a krize, kdy soukromý sektor není v žádném případě schopen absorbovat pracovní síly, byť vysoce kvalifikované.

Poslední – již pátá v pořadí – verze návrhu výdajů státního rozpočtu na VaVal, kterou připravila RVV, by v konečném důsledku znamenala propuštění nejméně jedné třetiny všech výzkumných pracovníků Akademie věd.

V uvedených souvislostech je třeba zdůraznit i skutečnost, že problém návrhu rozpočtu AV ČR na příští rok a další léta není způsoben ani nutností kofinancovat evropské projekty. RVV však zneužívá současné ekonomické recese, aby zcela nekorektními argumenty finančně oslabilu pozici AV ČR.

To je rovněž v přímém rozporu s hlavním cílem Reformy, neboť postihuje neúměrně velkou redukcí jednoho z hlavních producentů špičkových mezinárodně

srovnatelných výsledků základního výzkumu. Nadto návrh státního rozpočtu není podložený žádnou odbornou analýzou, která by ověřila, zda uplatňovaná Metodika adekvátně hodnotí kvalitu výsledků VaVal v jednotlivých vědních oborech.

Moje **třetí poznámka** se týká etické dimenze metodiky hodnocení. Jak je zřejmé z dosavadního výkladu, zásadní problémy působí současná aplikace špatné metodiky hodnocení výsledků při přípravě rozpočtu na VaVal. Negativní důsledky aplikace této Metodiky a postupu při rozdělování peněz jsou vidět již nyní. V řadě institucí se tvorba vědeckých výsledků mění v pouhou honbu za body. Kvalita výzkumu, jež byla jedním z hlavních cílů vládní Reformy systému VaVal, se nahrazuje kvantitou a produkcí vysoce bodově hodnocených, ale z hlediska kvality a přínosu velmi sporných výsledků. Vědci jsou nabádáni k tomu, aby se snažili pro svou instituci zajistit co nejvíce bodů za každou cenu, což je v rozporu se základními etickými principy vědecké práce, jak jsou např. formulovány v Evropské Chartě a Kodexu vědeckého pracovníka. Protože se body za výsledky dělí mezi spoluautory a jejich instituce, objevují se úvahy i oficiální pokyny k tomu, jak využít každé možnosti připravit spoluautora a jeho instituci o část bodů (tedy peněz). „Registr informací o výsledcích výzkumu a vývoje“ byl bleskově zaplevelen velkým množstvím tzv. „měkkých“ výsledků, jejichž uplatnění nevyžaduje důkladnou oponenturu ani posouzení kvality. Vytváří se tak tlak na změnu chování výzkumné obce směrem k vykazování výsledků, nikoliv ke zvýšení kvality výzkumu.

V důsledku chybných a nekoncepčních kroků RVV dochází k tomu, že institucionální financování se mění z podpory výzkumu, tj. úhrady nákladů, na jakousi prémii za realizaci výzkumu bez ohledu na to, kde je výzkum prováděn, v jaké kvalitě, a z jakých prostředků jsou jeho náklady hrazeny. To znevýhodňuje instituce provádějící výhradně nebo převážně výzkumnou činnost oproti institucím, jejichž náklady jsou hrazeny i z jiných zdrojů. Na systémové řešení tohoto problému RVV zcela rezignovala. Namísto koncepčního a dlouhodobého řešení směřovalo úsilí některých členů RVV a jejího aparátu k prosazování jediného univerzálního nástroje pro hodnocení a rozdělování peněz na vědu, s primárním úmyslem finance rozdělovat a nikoli vědu hodnotit a stimulovat její rozvoj.

Na výzvu předsednictva RVV, ve snaze řešit problém nákladů na činnost AV ČR, vyčíslilo vedení Akademie věd tyto náklady a v souladu s dlouhodobě artikulovaným názorem na nevhodnost skokových změn v rozpočtu navrhlo jako vstřícné gesto postupné navýšení výdajů na činnost v letech 2010-2012 vždy o třetinu vyčíslené částky, tj. o cca 360 mil. Kč ročně, nikoliv o 1 mld. Kč, jak to bylo účelově prezentováno některými členy RVV. Přestože konzervativní odhad AV nebyl zástupci RVV oficiálně zpochybněn, při přípravě návrhu rozpočtu byl Radou zcela ignorován.

Existuje nějaké řešení této situace?

Vycházíme-li z identifikovaných rizik dalšího vývoje, pak pro řešení této situace je zcela klíčové oddělit od sebe rovinu politickou a odbornou.

V rovině odborné bude nutné pro úspěšné dokončení Reformy podniknout následující kroky:

- připravit alternativní systém hodnocení a rozdělování institucionálních prostředků na VaVal tak, aby prioritou bylo garantování kvality a excelence výsledků
- aplikovat mezinárodně uznávané standardy na hodnocení výsledků výzkumné práce
- připravit příslušné legislativní změny
- připravit specifické komunikační programy pro veřejnost s cílem stimulovat celospolečenskou diskusi o vědě, jejích principech a dalším vývoji

V rovině politické bude nutné pro úspěšné dokončení Reformy přijmout tato opatření:

- analyzovat hlavní důvody nenaplnění základních principů Reformy systému VaVal
- přepracovat návrh státního rozpočtu na VaVal na rok 2010 se střednědobým výhledem na léta 2011-2012 tak, aby bylo zabezpečeno plnění hlavních cílů Reformy systému VaVal
- změnit personální obsazení Rady pro výzkum a vývoj a jejího sekretariátu
- po důkladné odborné diskusi přepracovat problematiku ustanovení zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků

Chtěl bych zdůraznit, že naplnění cílů Reformy by výrazně pomohlo zvýšení výdajů státního rozpočtu na výzkum a vývoj. I když jsem si vědom celkově obtížné ekonomické situace, chci apelovat na vládu ČR, aby podobně jako jiné vyspělé země, podpořila budoucí rozvoj České republiky v duchu současných trendů globalizovaného světa, kde je zvyšování konkurenceschopnosti vázáno na rozvoj znalostní ekonomiky, vysokého vzdělání, vědy a výzkumu a na podporu jejich synergií.

Ve snaze dosáhnout deklarovaných cílů Reformy je Akademie věd stále připravena jednat konstruktivním a transparentním způsobem. Tyto cíle však nesmí být v rozporu s principem kvality a excelence. Klíčovou věcí v tomto úsilí bude získat a udržet si podporu veřejnosti, protože autonomie vědy a jejích institucí je podmíněna podporou a důvěrou veřejnosti ve vědu a její celospolečenský přínos. Musíme si však uvědomit, že společnost nepotřebuje pouze vědce, ale požaduje, je-li to možné, co nejlepší vědce. Budeme-li mít skvělé vědce a výsledky srovnatelné se světem, pak i společnost bude příznivě nakloněna podpoře našich vědeckých, vzdělávacích a výzkumných aktivit. V tom se jasně odráží krátkozrakost postupu RVV, která svými kroky mění smysl Reformy směrem k podpoře průměrnosti.

Řečeno ekonomickou terminologií: důležité není to, aby se dnes vyrábělo naplno, důležitá je pravděpodobnost, že to bude možné i zítra. Jenomže stejně jako ekonomika nemůže žít mimo pravidla ekonomických procesů, tak ani věda nemůže optimálně fungovat v prostředí krátkodobých a nesystémových kroků, vedoucích mimo rámec pravidel provozu vědy a výzkumu standardně respektovaných ve všech vyspělých a rozvinutých zemích světa.

Hannah Arendtová popsala jednu z těchto destrukčních forem jako proměnu občanů ve funkcionáře, kteří si pod pláštíkem plnění povinností osobují právo určovat, co je pro společnost správné a co nikoli. Vše nasvědčuje tomu, že máme co do činění s tímto typem jednání a je nejvyšší čas, aby se vědecká obec sjednotila ve svém úsilí a dala zřetelně najevo, že se nepodrobí snaze funkcionářů a státních úředníků určovat budoucnost vědy a výzkumu v České republice.

My, celá vědecká obec, se musíme pokusit společně nalézt řešení, které by zasadilo vědu a obecně problematiku vysokého vzdělání do samotného jádra života české společnosti. Opětovně zdůrazňuji, že tyto kroky nelze uskutečnit bez systémové spolupráce s našimi partnery z vysokých škol. Akademie věd, navzdory trendům nastaveným v metodice, považuje spolupráci mezi svými ústavy a vysokými školami za základ pro efektivní zhodnocení veřejných prostředků jak ve vyšší kvalitě výzkumu, tak ve vzdělávání.

V uvedených souvislostech je však zcela na místě připomenout si statut všech pracovišť Akademie věd, tj. statut veřejných výzkumných institucí, jejichž činnost je podporována z veřejných zdrojů, určena veřejnosti a kontrolována veřejností. Nezbyvá, než na danou situaci upozornit právě veřejnost, její zástupce v Poslanecké sněmovně a Senátu České republiky (zejména příslušné výbory obou komor), vládní činitele, instituce dlouhodobě spolupracující s Akademií věd, a to doma i v zahraničí, a v neposlední řadě a snad především média. Zdůrazňuji, že tyto kroky jsou vynuceny alarmující situací, kdy významná část odborné veřejnosti v tomto státě nahlíží velmi kriticky na nekoncepční činnost stávající RVV.

Z tohoto místa bych rád poděkoval zejména Učené společnosti České republiky, Radě vědeckých společností České republiky, rektoru a vědecké radě Univerzity Karlovy, České společnosti pro kybernetiku a informatiku, České fyzikální společnosti, Odborovému svazu pracovníků vědy a výzkumu a dalším institucím i řadě jednotlivců za veřejnou podporu, jíž se dostalo Akademii věd v této nelehké situaci.

V úplném závěru mi dovoluji, vážené členky a členové Akademického sněmu, vyslovit několik doporučení k dnešnímu usnesení Sněmu. Doporučuji, aby Sněm:

- požádal vládu České republiky, předsedu vlády a předsedu RVV Jana Fischera, aby zajistili přepracování návrhu výdajů státního rozpočtu na VaVal na rok 2010 se střednědobým výhledem na léta 2011-2012 a to takovým způsobem, který zabezpečí plnění hlavních cílů Reformy systému VaVal v ČR;
- požádal předsedu RVV Jana Fischera o zásadní personální obměnu Rady

pro výzkum a vývoj a jejího sekretariátu, a to v co nejkratší možné době;

- uložil předsedovi AV ČR a členům Akademické rady projednat současnou situaci s představiteli všech parlamentních stran a s členy věcně příslušných výborů Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky a informovat o této situaci evropského komisaře pro vědu a výzkum Janeze Potočnika a evropskou komisařku pro regionální politiku Danutu Hübnerovou;
- deklaroval vůli vědecké obce k protestním akcím na veřejnosti v září a říjnu tohoto roku pro případ, že se nepodaří dosáhnout shody týkající se přípravy rozpočtu na VaVal na příští tři roky.

Děkuji za pozornost.